

Harminchárom évvel ezelőtt előbb egy kis temesvári közösség, majd egy egész ország úgy döntött, hogy véget vet egy elnyomó rendszernek, amely hosszú évtizedeken át emberek millióit tartotta sötétségben, félelemben. De mi történt az azt követő években? Hogyan látszik az elmúlt időszak a '89-es remények tükrében?

Bár sokan hajlamosak a diktatúra időszakát nosztalgiával emlegetni, a rendszerváltás forradalmi jellegét elvitatni, az eredményeit megkérdőjelezni, Novák Csaba Zoltán történész, a Nemzeti Kisebbségkutató Intézet vezetője szerint ezt nem érdemes feketén vagy fehéren látni. „Akik elvitatják ennek az eseménynek a forradalmi jellegét, azok tévednek, ugyanis a rendszerváltás egy többlépcsős folyamatból áll, amelynek egyértelműen része volt a népi forradalom, a felkelés a hatalom ellen. Temesváron, vagy azokon a településeken, ahol a diktátor házaspár menekülése előtt tömegmegmozdulások voltak, ott mindenképpen forradalmi jellegű cselekvéseket hajtottak végre, ugyanakkor volt a hatalom átvétele szempontjából egy másik folyamat is: nem egy forradalmi csoportosulás vette át a hatalmat, hanem olyan emberekből álló csoportok, amelyeknek a többsége valamikor a pártállamhoz kötődött. De nagyon ritka az a történelmi példa, ahol ilyen jellegű forradalom után egyértelműen az utcáról kikerülő emberek veszik át a hatalmat. Romániában nem is épülhetett ki olyan típusú ellenzék, olyan típusú szerveződési kísérlet, amely esetleg egy teljesen új elitet tudott volna előállítani” – vélekedik a talán legtöbbet vitatott kérdéssről Novák.

A történész hozzáteszi: egyértelmű, hogy a rendszerváltás után egy hosszú folyamat kezdődött el, egy kezdetben nem túl egyértelmű, lassú átalakulás, amelynek voltak nyertesei, vesztesei. De itt is teljes átalakulásról beszélünk, hiszen a politikai rendszer és a gazdasági rendszer is megváltozott, elindultak különböző társadalmi folyamatok, egyes rétegek lecsúszása, ellehetetlenedése kezdődött el, más rétegeknek a felemelkedése. Novák Csaba Zoltán szerint a rendszer kiváltóságosainak számító bányászok például egyértelmű vesztesei lettek ennek a rendszerváltásnak, ezzel magyarázhatók az első évtizedek bányászjárásai is. „Meggzúntak azok a gazdasági struktúrák, amelyek ezeket éltették, ugyanakkor a földművesek, a paraszti lakosság számára egy újraelkezési lehetőség adódott. Nagyon sok folyamat indult el, és ami nagyon fontos, hogy külpolitikailag levált az ország az akkori politikai, gazdasági struktúráként működő varsói szerződésről, és az ország egy rövid átmeneti időszak után az euroatlanti irány felé haladt. És én ezért gondolom, hogy sikeres történet a romániai rendszerváltás, mert az Európai Unióhoz, a NATO-hoz való csatlakozás új struktúrába emelte Romániát, és minden jel szerint ez garantálja a biztonságot és az ország továbbfejlesztési lehetőségét. Most látjuk igazán, hogy ez mennyire fontos, amikor a szomszédban háború dúl” – mutatott rá a történész.

„Miért haltak meg?”

„Nem. Sajnos nem” – válaszolja határozottan Köllő Imre, amikor azt kérdezzük tőle, hogy több mint három évtizeddel a forradalmi események után hogyan látja, megérte-e utcára vonulni. A gyergyóditrói férfit a predeali 21-es számú hegyivadász alakulat másodéves katonájaként több bajtársával együtt vezényelték az utcára, közülük többet is a biztos halálba küldve. Szentanúja volt két Hargita megyei kiskatona – Müller László és Imets László – halálának is, amit mindmáig feldolgozhatatlan traumaként cipel magával. „A legszomorúbb, hogy még mai napig sem tudtak igazságot szolgáltatni. Ártatlan emberek haltak meg, s ennyi év elteltével sem tudjuk ki, honnan és miért lőtt. Számomra szinte hihetetlen, hogy senkit sem vontak felelősségre az akkor történtekért” – reagál vehemensen.

Harminchárom év telt el – teszi hozzá – és ő minden évben karácsony tájkán újraéli az 1989-es eseményeket, harminchárom éve képtelen olyan filmet megnézni, amelyben fegyverropogás hallható. A csíkszeredai Müller Lászlóról mesél, arról „a szerény és lelkes kiskatonáról, aki gyönyörűen rajzolt” és akivel ő is jó barátságban volt. „December 22-ről 23-ra virradó éjszaka bevitték minket Predeáról Brassóba, azt mondták, helyt kell állni. Müller Laci melletttem ült a kocsin, a Modarom szálloda közelében álltunk meg, rossz helyen tudott a sofőrünk leparkolni. Egyszer csak jött egy piros-sárga-kék zászlós taxi, amiből sortüzet adtak ki. Mindenki menekült, amerre tudott, Müller Laci melletttem ült, leugrottam az autóról a kerék mellé fedezékbe, sajnos nem mindenkinek sikerült fedezékbe menekülni. Müller Lacit, Imets Lacit és még néhányukat sajnos el kellett engedni, meghaltak. Müller Lacit fején találta a lövés, nem szenvedett, szörnyethalt. Hátrahúztam az autó hátsó kerekéhez, megnéztem, már nem volt pulzusa. Az elesett bajtársakat egy fásszínnek sem nevezhető faépületbe dobták be egy kupacba. Mai napig nem tudni, ki a felelős mindezekért, hogy történhetett meg ilyesmi. Kivezényelték az utcára, noha nem voltunk kiképezve utcai harcokra. Nem, nem érte meg, hogy életüket ontottak ki igazságtalanul. Miért haltak meg, én is azt kérdezem, miért?” – kérdez vissza a könnyeivel küszködő férfi

Krisztusi korban visszagondolva

Bakó Zoltán újságíró 1989-ben a Vörös Zászló napilap szerkesztője volt Marosvásárhelyen, úgy emlékszik vissza, hogy ugyanolyan bágyadt-ványadt tél volt, mint mostanság, s ők vártak a karácsonyra, s egy hátha-jobb új évre. „Akkor már jövägettek a hírek Temesvárról, s valahogy benne volt a levegőben a feszültség. De hogy ebből országos, na

Az újraelkezés íg

jó, majdnem országos ramazúri lesz, arra gondolni sem mertem. Még akkor sem, amikor a marosvásárhelyi tömbházbéli szomszédasszonyom betoppant, s rám nem reccsent: neked nem itt a helyed! Hanem hol? – kérdeztem ártatlanul, s amikor azt mondta, hogy a főtéren, vettem a kabátom, s mondtam: akkor menjünk! Hát így kezdődött nekem a téli napforduló estéje '89-ben. Tolongtunk a tömegben, valahonnan – ma sem tudom honnan, kitől – égő gyertya került a kezembe. De hát mindenkinek volt, s a sok mindenki, hozám hasonlóan nem tudta, honnan, kitől. Aztán kialudtak a fények, az emberek kiabálták, hogy Ceaușescu le (Ceaușescu jos!), meg hogy erőszak nélkül (fără violență), közben meg hallgattam, mint hullnak apró darabokra a mögöttem levő Romarta üzlet vastag üvegfalai. Később kelepelni kezdett néhány gépfegyver, meg egyéb lövőalkalmatosság, a sötét égen nyomjelző lövedékek szálltostak a Kövesdomb felé, mi meg rohantuk a Hosszú utca felé, mint ha a golyóknak arra nem lett volna bejárásuk. Néhány lépésnyire tőlem lőtték le Hegyi Lajost, a fiatal tanárt, de ezt csak másnap, a világosságban tudtam meg. Mint ahogyan azt is, hogy rajta kívül még öt halottja volt az előtte való este eseményeinek. Akkor egy tömbház piciny konyhájában leltünk menedékre legalább negyedszázan, s szinte senki nem ismerte a mellette állót” – eleveníti fel

„Hogy hogyan lett volna jó, az már fikció, képzelődhetünk, de így a mostani szellemi, lelki bölcsességgel azt mondom, hogy jött, aminek jönnie kellett.”

VÁNYOLÓS ISTVÁN
TANÁR

a ma már nyugdíjas újságíró, hogy milyen idők is jártak akkoriban Vásárhelyen is.

És a bekövetkezett szép, új, szabad életéről is van véleménye Bakó Zoltának. Ebben az életben például osztódással szaporodtak a forradalmisták azért a plusz juttatásért, üzlethelyiségért, hektárnyi termőföldért meg egyebekért. „Olyat is láttam, hogy egy fő-fő-forradalmár a lövöldözéskor Vásárhelyen sem volt, de büszkén viselte a vásárhelyi forradalmár-hős címet, amivel időnként élt és visszaélt. Ezek mellett elvegették az egykori illegalisták, kitermelődött egy új arisztokrácia, amelyik vulkánfiber bőröndben hordja vagy kapja a megvesztegetés-májását, lassan már nem is indulhat közéleti vagy bármilyen megmérettetésre egy-egy politikus, ha nem ült kicsidég vagy kicsit többet tömlőcben megvesztegetés, csalás, hivatali visszaélés miatt. Együtt élő nemzetiségből kisebbségi lettem, akit bárki utasíthat, hogy lovagoljon csak vissza az ázsiai pusztára, pedig lovam sem volt sohasem. Legutóbb azért kellene lesülnie a bőrnek az orcámról, mert egymást túllícitálva szidják-mocskolják az osztrák sógort – aki nekem sincs a szívem csücskében –, amiért elrontotta a felső tízezer csengeni való játékát. Így most a krisztusi korban, harminchárom év után megkérdem azoktól, akik azon a december 21-i estén ott voltak a vásárhelyi főtéren: gyerekek, hát kellett ez nekünk?”